

Χάρος αειχώρος

ΚΕΙΜΕΝΑ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ, ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΤΕΥΧΟΣ 12 | ΕΤΟΣ 2009
ISSUE | YEAR

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ - Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
*Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας
και Περιφερειακής Ανάπτυξης*

ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΔΗΜΗΤΡΗΣ
ΣΚΑΓΙΑΝΝΗΣ ΠΑΝΤΕΛΗΣ
ΓΟΣΠΟΔΙΝΗ ΑΣΠΑ
ΔΕΦΝΕΡ ΑΛΕΞΗΣ
ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΥ ΟΛΓΑ
ΨΥΧΑΡΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ
ΣΤΑΘΑΚΗΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ

ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ ΣΥΝΤΑΞΗΣ

Αραβαντινός Αθανάσιος	- ΕΜΠ
Ανδρικόπουλος Ανδρέας	- Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Βασενχόβεν Λουδοβίκος	- ΕΜΠ
Γιαννακούρου Τζίνα	- Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Γιαννιάς Δημήτρης	- Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Δελλαδέτσιμας Παύλος	- Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
Δεμαθάς Ζαχαρίας	- Πάντειο Πανεπιστήμιο
Ιωαννίδης Γιάννης	- Tufts University, USA
Καλογήρου Νίκος	- ΑΠΘ
Καρύδης Δημήτρης	- ΕΜΠ
Κοσμόπουλος Πάνος	- ΔΠΘ
Κουκλέλη Ελένη	- University of California, USA
Λαμπριανίδης Λόης	- Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
Λουκάκης Παύλος	- Πάντειο Πανεπιστήμιο
Λουρή Ελένη	- Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Μαλούτας Θωμάς	- Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
Μαντουβάλου Μαρία	- ΕΜΠ
Μελαχροινός Κώστας	- Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Μοδινός Μιχάλης	- Εθν. Κέντρο Περιβ. και Αειψ. Ανάπτυξης (ΕΚΠΑΑ)
Μπριασούλη Ελένη	- Πανεπιστήμιο Αιγαίου
Παπαθεοδώρου Ανδρέας	- Πανεπιστήμιο Αιγαίου
Πρεβελάκης Γεώργιος-Στυλ.	- Universite de Paris I, France
Φωτόπουλος Γιώργος	- Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
Χαστάογλου Βίλμα	- ΑΠΘ

Διεύθυνση:
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας
και Περιφερειακής Ανάπτυξης
Περιοδικό ΑΕΙΧΩΡΟΣ
Πεδίον Άρεως, 383 34 ΒΟΛΟΣ
<http://www.aeihoros.gr> e-mail: aeihoros@prd.uth.gr
τηλ.: 24210 – 74456 fax: 24210 – 74388

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

Επιστημονικό Περιοδικό

αειχώρας

Ανακοίνωση

Από το παρόν τεύχος αλλάζει η αρίθμηση του περιοδικού αειχώρος. Καταργείται η αναφορά σε τόμο και τεύχος τόμου, και καθιερώνεται η αναφορά σε αύξοντα αριθμό τεύχους (από την αρχή της έκδοσης του περιοδικού).

Επιμέλεια έκδοσης: Άννα Σαμαρίνα — Παναγιώτης Πανταζής

Λαγού: Παναγιώτης Πανταζής

Σχεδιασμός εξωφύλλου: Γιώργος Παρασκευάς — Παναγιώτης Πανταζής

Εκτύπωση: Ευαγγελία Ξουράφα

Κεντρική διάθεση: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας

Εμμανουήλ Δ., Γκόρτσος Κ., Καμούτση Π.	4
Επεκτάσεις σχεδίου, πολεοδομική χωρτικότητα και βαθμός οικιστικού κορεσμού στην Αθήνα, 1984-2004	
Τοπάλογλου Λ., Πετράκος Γ.	34
Αναζητώντας τις παραμέτρους ενός θεωρητικού υποδείγματος για την οικονομική γεωγραφία των συνόρων	
Καλλιώρας Δ., Τοπάλογλου Λ., Βενιέρης Σ.	56
Ανιχνεύοντας τους προσδιοριστικούς παράγοντες της οικονομικής διασυνοριακής αλληλεπίδρασης στην Ευρωπαϊκή Ένωση	
Νικολαΐδης Μ.Ν., Χριστοπούλου Ο., Καρασάββογλου Α.Γ., Μανδήλας Α., Μαδυτινός Δ.	82
Εκτίμηση της αποτελεσματικότητας του συστήματος αξιολόγησης των επενδύσεων στην Ελλάδα: Η περίπτωση των αναπτυξιακών κινήτρων στην Περιφέρεια της Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης	
Καίσαρη Β.	112
Η τέλεση του χώρου μέσω της θεατρικότητας και του παιχνιδιού: Διαβατήριο στην ταυτότητα και την ετερότητα	
ΘΕΜΑΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ	
Τσέκερης Θ., Τσούμα Α.	130
Περιβαλλοντικές και ενεργειακές επιπτώσεις των μεταφορών: Διεθνής και εγχώρια εμπειρία και πολιτικές διαχειρίσις	
ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ	
Πετράκος Γ., Τοπάλογλου Λ.	144
Λόης Λαμπριανίδης (Επιμέλεια) (2008) <i>The Moving Frontier: The Changing Geography of Production in Labour-Intensive Industries</i>	
ΑΠΟΨΕΙΣ	158
Συνέντευξη με τον Greg Ashworth	160

Εκτίμηση της αποτελεσματικότητας του συστήματος αξιολόγησης των επενδύσεων στην Ελλάδα: Η περίπτωση των αναπτυξιακών κινήτρων στην Περιφέρεια της Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης

Μιχαήλ Ν. Νικολαΐδης

Επίκουρος Καθηγητής, ΤΕΙ Καβάλας

Όλγα Χριστοπούλου

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Αναστάσιος Γ. Καρασαββόγλου

Καθηγητής, ΤΕΙ Καβάλας

Αθανάσιος Μανδήλας

Επίκουρος Καθηγητής, ΤΕΙ Καβάλας

Δημήτριος Μαδυτινός

Επίκουρος καθηγητής, ΤΕΙ Καβάλας

Περίληψη

Η κριτική θεώρηση του συστήματος αξιολόγησης των επενδύσεων που υλοποιείται στο πλαίσιο των αναπτυξιακών κινήτρων παρουσιάζει εξαιρετικό επιστημονικό, κοινωνικό και οικονομικό ενδιαφέρον καθώς παρατηρείται μία επιμονή των υπευθύνων σε κλασικούς - τυπικούς μηχανισμούς επιλογής και προώθησης των επενδύσεων οι οποίοι στη πορεία εφαρμογής τους αποδείχτηκαν ανεπαρκείς και αναποτελεσματικοί. Επιπλέον, οι αρμόδιες υπηρεσίες δεν έδειξαν πρόθυμες να προχωρήσουν σε κάποιον έλεγχο της αποτελεσματικότητας των διαδικασιών/τεχνικών με τις οποίες αξιολογούν και επιλέγουν τις πλέον βιώσιμες και αποδοτικές επενδύσεις. Μετά την παρέλευση και της τρίτης δεκαετίας από την εφαρμογή των αναπτυξιακών νόμων, διαπιστώνεται ότι απαιτείται πρώτον, η αναπροσαρμογή των μεθοδολογιών-κριτηρίων στον τομέα της αξιολόγησης και επιλογής επενδύσεων και δεύτερον, ο εκσυγχρονισμός του συνολικού συστήματος προώθησης των επιθυμητών επενδυτικών σχεδίων στην χώρα μας.

Πρέπει να επισημάνουμε ότι είναι πλέον απαραίτητος και αναγκαίος ένας ουσιαστικός διάλογος για την εξέταση της δυνατότητας εφαρμογής ενός σύγχρονου και αποτελεσματικού συστήματος προώθησης επενδύσεων που θα διασφαλίζει την υλοποίηση αξιολόγων, αποδοτικών και κυρίως βιώσιμων επενδύσεων στην χώρα μας.

Λέξεις κλειδιά

Περιφερειακή πολιτική, κριτήρια αξιολόγησης επενδύσεων, αποτελεσματικότητα επενδύσεων, διαδικασία αξιολόγησης επενδύσεων.

The efficiency of the Evaluation System of Productive Investments in Greece: The case of the developmental incentives for East Macedonia- Thrace region

The focalization in the criticism of the evaluation system of investments, materialized in the context of regional policy, presents particular scientific interest as some insistence of the decision makers is observed, regarding mechanisms which while being applied, proved inadequate and inefficient. Moreover, an unwillingness of the public sector services to proceed in checking the effectiveness of the applied techniques of selecting viable investments has been noted. After the third decade from the application of developmental laws, it is realized that a readjustment of methodologies/criteria in evaluating and choosing of desirable investment plans, is necessary. A substantial dialogue should start regarding the implementation of a complete, modern and effective evaluation system that will ensure the promotion of viable and efficient investments.

Keywords

Regional policy, criteria of investments' evaluation, effectiveness of investments, Investment evaluation procedure.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι εφαρμοζόμενοι μηχανισμοί προσανατολισμού, προώθησης και ελέγχου της αποτελεσματικότητας των επιχειρήσεων, σε συνδυασμό με τα επενδυτικά και λοιπά προγράμματα περιφερειακής υποδομής, αποτελούν εργαλεία που μπορούν να οδηγήσουν σε βελτιώσεις της χωροταξικής κατανομής του "κεφαλαίου", τόνωση της περιφερειακής ανάπτυξης και κατ' επέκταση μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων της χώρας (Χιώτης, 1972· Νικολαΐδης και Χριστοπούλου, 2003).

Το ζήτημα της επιλογής του τόπου εγκατάστασης των επιχειρήσεων εμπεριέχει σημαντικές παραμέτρους με έντονο ερευνητικό ενδιαφέρον και αναδεικνύει σημαντικά

ερωτήματα που αναφέρονται στις επιδράσεις των μονάδων αυτών στην οικονομική και περιφερειακή ανάπτυξη της χώρας (Πολύζος, 1997), στους παράγοντες που επηρεάζουν τον τόπο εγκατάστασης των μονάδων (Πετράκος και Σπανός, 1996), στις προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούν οι "δυναμικές" τοποθεσίες για την προσέλκυση αξιόλογων επενδύσεων (Πετράκος και Σαράτσης, 1997), στην μετεγκατάσταση-παύση της λειτουργίας των παραγωγικών μονάδων, κ.ά. Σημείο ιδιαίτερου ενδιαφέροντος αποτελεί επίσης το εάν και κατά πόσον εξετάζονται επαρκώς από τους εμπλεκόμενους φορείς οι εφαρμοζόμενες διαδικασίες-τεχνικές αξιολόγησης-επιλογής των επενδύσεων και η εκτίμηση της αποτελεσματικότητας της ασκούμενης περιφερειακής πολιτικής αναφορικά με τη διάρκεια ζωής των ενισχυθέντων επιχειρήσεων (De Geus, 1997).

Οι σχετικές προς το ζήτημα πρακτικές των εμπλεκόμενων φορέων εξαντλούνται στην στοιχειώδη και απλή αποτύπωση της κατάστασης που επικρατεί σε περιφερειακό επίπεδο με την ταυτόχρονη διατύπωση φιλόδοξων μέτρων και προγραμμάτων για την αντιμετώπιση των περιφερειακών ανισοτήτων, χωρίς ουσιαστικό διάλογο και κυρίως χωρίς την άντληση καθοριστικών για το μέλλον συμπερασμάτων από τις εμπειρίες του παρελθόντος. Κατά συνέπεια κρίνεται αναγκαία η συστηματική θεωρητική μελέτη του θέματος και κυρίως η αξιοποίηση της εμπειρικής γνώσης που έχει συσσωρευθεί όλο αυτό το διάστημα των δεκαετιών εφαρμογής των αναπτυξιακών νόμων, καθώς επίσης και η εκτίμηση της αποτελεσματικότητας του γενικού πλαισίου αξιολόγησης- επιλογής και προώθησης των επενδύσεων στη χώρα μας.

Μία τέτοια έρευνα θα έπρεπε να γίνεται σε τακτά χρονικά διαστήματα και να εξετάζει σημαντικούς για το ζήτημα που εξετάζεται παράγοντες, όπως είναι η ποιότητα και πληρότητα των μελετών σκοπιμότητας, τα κριτήρια αξιολόγησης της βιωσιμότητας των επενδύσεων, ο έλεγχος της αποτελεσματικότητας του συστήματος αξιολόγησης, επιλογής και προώθησης των επενδύσεων, ο βαθμός ολοκλήρωσης των ενισχυθέντων επενδύσεων, η συμβολή των ενισχυθέντων επενδύσεων στην απασχόληση, η κερδοφορία και η αποδοτικότητα των ενισχυθέντων μονάδων κ.ά..

Στη βάση των παραπάνω διαπιστώσεων, η παρούσα εργασία ασχολείται με την εκτίμηση της αποτελεσματικότητας του εφαρμοζόμενου συστήματος αξιολόγησης των επενδύσεων στο πλαίσιο των αναπτυξιακών νόμων. Ειδικότερα επικεντρώνεται αφενός μεν στα κριτήρια αξιολόγησης και επιλογής των επενδύσεων και αφετέρου στη εκτίμηση της αποτελεσματικότητας της συνολικής διαδικασίας προώθησης των επενδύσεων στην Περιφέρεια της Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης (ΑΜΘ) με στόχο την ανάδειξη και τον προσδιορισμό κρίσιμων παραγόντων που θεωρούνται σημαντικοί και μπορούν να συμβάλουν στην ανάπτυξη ενός ορθολογικού μοντέλου βελτίωσης της αποτελεσματικότητας της περιφερειακής πολιτικής.

Στο πλαίσιο αυτό αρχικά γίνεται μια συνοπτική παρουσίαση της βιβλιογραφίας που αναφέρεται στους βασικούς όρους-προϋποθέσεις αξιολόγησης και επιλογής των επενδύσεων καθώς και στις σχετικές έρευνες που έγιναν ως προς την αποτελεσματικότητα των εφαρμοζόμενων συστημάτων αξιολόγησης και επιλογής επενδύσεων κυρίως στην χώρα μας. Ακολούθως παρουσιάζεται συνοπτικά η διαδικασία και τα κριτήρια αξιολόγησης των επενδύσεων στο πλαίσιο των αναπτυξιακών νόμων και ειδικότερα του ν.2601/98. Στη συνέχεια γίνεται αναφορά στη μεθοδολογική προσέγγιση του υπό διερεύνηση ζητήματος και καταγράφονται και αξιολογούνται τα αποτελέσματα της ποιοτικής και εμπειρικής έρευνας που πραγματοποιήθηκε. Τέλος, σχολιάζονται τα συμπεράσματα της έρευνας και προτείνονται συγκεκριμένα μέτρα για την βελτίωση του πλαισίου-συστήματος αξιολόγησης, επιλογής και προώθησης των επενδύσεων στην χώρα μας.

2. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

2.1. Ανασκόπηση της βιβλιογραφίας

Στόχος κάθε χώρας είναι προφανώς η εξασφάλιση όσο το δυνατό μεγαλύτερης κοινωνικής και οικονομικής ευημερίας και συνοχής για το σύνολο των πολιτών της. Η επίτευξη του στόχου αυτού επιδιώκεται στις ελεύθερες οικονομίες κυρίως με το αναπτυξιακό υπόδειγμα του τέλει ανταγωνισμού, το οποίο προσβλέπει στην άριστη κατανομή των πόρων. Επειδή όμως η πραγματική κατάσταση της αγοράς αποκλίνει σημαντικά από το μοντέλο αυτό και δημιουργούνται σοβαρές γεωγραφικές, κοινωνικές, οικονομικές και λοιπές ανισότητες, δημιουργείται η ανάγκη μεταφοράς πόρων, διαμέσου των διαφόρων μηχανισμών και παρεμβάσεων της πολιτείας, προκειμένου ν' αντιμετωπισθούν οι ανισότητες που προκαλούνται (Κόνσολας, 1997). Έτσι, η περιφερειακή πολιτική καλείται ν' αντιμετωπίσει τα προβλήματα που συσχετίζονται με την οικονομία του χώρου και εκδηλώνουν καταστάσεις "ανισότητας" (Πετράκος κ.ά, 2004). Συγκεκριμένα, αυτή προσπαθεί να διορθώσει ορισμένες χωρικές συνέπειες της οικονομίας της αγοράς για να επιτύχει δύο αλληλοσυσχετιζόμενους αντικειμενικούς σκοπούς: α) την οικονομική ανάπτυξη και β) τη μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων.

Η επίτευξη των στόχων της περιφερειακής πολιτικής εξαρτάται από το είδος, τον ρυθμό και το μέγεθος των επενδύσεων αλλά κυρίως από τη βιωσιμότητα και αποδοτικότητα των επενδυτικών σχεδίων, δεδομένου ότι οι επενδύσεις αποτελούν τον σημαντικότερο παράγοντα ανάπτυξης, καθώς μέσω αυτών κινητοποιούνται, συνδυάζονται και αξιοποιούνται όλοι οι συντελεστές της παραγωγής και της προόδου. Η πραγματοποίηση όμως αποδοτικών και βιώσιμων επενδύσεων προϋποθέτει άρτια σχέδια επενδύσεων και κυρίως ουσιαστική-αντικειμενική αξιολόγηση σύμφωνα με την διεθνώς καθιερωμένη

και αποδεκτή επιστημονική μεθοδολογία (Thompson, 1984· Rau, 1984). Σύμφωνα με τους παραπάνω συγγραφείς, η ολοκληρωμένη αξιολόγηση μιας επένδυσης αποτελεί μια σύνθετη διαδικασία και περιλαμβάνει τη διερεύνηση πολλών απόψεων (επιχειρηματική, τεχνική, οικονομική, χρηματοδοτική, χωροταξική-περιβαλλοντική, οργανωτική, διοικητική, διαχειριστική, κ.ά.) και κυρίως τη σύγκριση των ροών κόστους και ωφελειών τόσο με ιδιωτικοοικονομικούς όρους (εκτίμηση του κόστους και των χρηματοδοτικών πόρων της επένδυσης, κατάρτιση του λογαριασμού εκμετάλλευσης, εκτίμηση της ταμειακής ροής, εφαρμογή σύγχρονων μεθόδων αξιολόγησης της επένδυσης) όσο και με όρους οικονομικοκοινωνικούς (υπολογισμός οικονομικής αποδοτικότητας, κοινωνικές και λοιπές επιπτώσεις του σχεδίου επένδυσης, κ.λπ.).

Προς την κατεύθυνση αυτή, η υλοποίηση μιας βιώσιμης και αποδοτικής επένδυσης απαιτεί τη συντονισμένη δράση και την αποτελεσματική συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων φορέων (επιχειρηματίας, τράπεζα, τεχνικοί, εμπειρογνώμονες, σύμβουλοι επιχειρήσεων, αξιολογητές, επιτροπές ελέγχου, κ.λπ.).

Είναι γεγονός ότι υπάρχει πλήθος αναφορών σχετικών προς το ζήτημα της περιφερειακής ανάπτυξης και των περιφερειακών ανισοτήτων στην χώρα μας (ενδεικτικά: Λαμπριανίδης, 1989· Ψυχάρης, 2000· Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης, 2000· Φωτόπουλος, κ.ά, 2002· Γιανιάς κ.ά, 2003· Πετράκος κ.ά, 2004), για τις ισχύουσες τεχνικές εκπόνησης μελετών σκοπιμότητας και αξιολόγησης επενδύσεων (ενδεικτικά: GropPELLI κ.ά, 1990· Καρβούνης, 1993· Κιόχος κ.ά., 2002· Μαγιούλος, 2006) καθώς και τελευταία για θέματα ιεραρχικής κατάταξης-αξιολόγησης των επιδόσεων των επιχειρήσεων (Ζοπουνίδης, 1996· Δούμπος και Ζοπουνίδης, 2001).

Από την άλλη, είναι σχετικά περιορισμένο το ερευνητικό ενδιαφέρον για το ζήτημα της εκτίμησης της αποτελεσματικότητας του συστήματος αξιολόγησης των επενδύσεων που εφαρμόζεται στη χώρα μας καθώς επίσης και για το ζήτημα του ελέγχου των επιχειρήσεων που ενισχύθηκαν από τους αναπτυξιακούς νόμους και υλοποίησαν σχετικά επενδυτικά προγράμματα (Μυριάνθης, 1998· Δούμπος και Ζοπουνίδης, 2001). Σε κάθε περίπτωση δε, ο προβληματισμός εστιάζεται στην ανάγκη για ορθολογική αξιοποίηση των ενισχύσεων που προσφέρουν οι αναπτυξιακοί νόμοι και οι δράσεις και τα προγράμματα των ΚΠΣ καθώς διαπιστώνεται αναποτελεσματικότητα και έλλειψη τεχνογνωσίας από την πλευρά των φορέων που εμπλέκονται ως ενδιαμέσοι φορείς στη διαδικασία υποβολής, αξιολόγησης και ελέγχου των επενδύσεων, ενώ ταυτόχρονα υπάρχουν υπόνοιες για την ύπαρξη αδιαφανών διαδικασιών που, τελικά, αποθαρρύνουν τους υγιείς επενδυτές από το ενδεχόμενο ανάληψης σχετικών επενδυτικών πρωτοβουλιών.

Στο πλαίσιο των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων Στήριξης προβλέπεται, εξάλλου, η συγκρότηση και λειτουργία των Διαχειριστικών Αρχών, οι οποίες είναι εξουσιοδοτημένες, μεταξύ των άλλων, με την εκ των προτέρων και εκ των υστέρων αξιολόγηση της αποτελεσμα-

τικότητας των επενδυτικών προγραμμάτων που εμποτεύουν (Οδηγοί Εφαρμογής Κοινοτικών Προγραμμάτων 3^{ου} ΚΠΣ). Ωστόσο, οι αξιολογήσεις αυτές δεν βλέπουν το φως της δημοσιότητας και επομένως εξυπηρετούν στενά τεχνοκρατικά θέματα.

Επιπρόσθετα το Οικονομικό Επιμελητήριο της Ελλάδας (2004) προτείνει, ο αναπτυξιακός νόμος να στοχεύει στη δημιουργία "επιχειρηματικού κλίματος" και να εκφράζει με σαφήνεια την βούληση της πολιτείας για ουσιαστική στήριξη των επιχειρηματικών πρωτοβουλιών. Προς την ίδια κατεύθυνση κινούνται και οι συστάσεις του Συνδέσμου Βιομηχάνων Βορείου Ελλάδας (2004) που προτείνει, μεταξύ των άλλων, τον σχεδιασμό κατάλληλου πίνακα βαθμολόγησης των επενδύσεων με ειδικά κριτήρια αξιολόγησης, προκειμένου να διαμορφώνεται άμεσα μία αντικειμενική εικόνα ως προς τη βιωσιμότητα και την σειρά ένταξης των επενδύσεων στα χρηματοδοτούμενα προγράμματα.

Οι προηγηθείσες διαπιστώσεις τονίζουν την απουσία ουσιαστικού ελέγχου της αποτελεσματικότητας του μηχανισμού αξιολόγησης, επιλογής και προώθησης των επενδύσεων, που αποτελεί ένα από τα καθοριστικά σημεία για τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας της περιφερειακής πολιτικής στη χώρα μας. Οι διαδικασίες ελέγχου των επενδύσεων υφίστανται ως στοιχεία των διαφόρων αναπτυξιακών νόμων (ν.1262/80· ν.2601/98· ν.3299/04), διατυπώνονται με τη μορφή ελάχιστων τεχνοκρατικών απαιτήσεων και αποδεδειγμένα εφαρμόζονται με σχετική ελαστικότητα. Η κατάσταση αυτή συχνά ερμηνεύεται ως συνειδητή επιλογή, προκειμένου να μη διαταραχθεί το επενδυτικό κλίμα. Με άλλα λόγια, η πολιτεία φαίνεται εν γνώσει της να αναλαμβάνει το κόστος υλοποίησης και εσφαλμένων επενδυτικών δραστηριοτήτων. Μάλιστα εκτιμάται ότι η ελαστικότητα του ελέγχου είχε θετικά αποτελέσματα και οδήγησε στη δημιουργία σημαντικών βιομηχανικών μονάδων στις οικονομικά ασθενέστερες περιφέρειες, όπως η Περιφέρεια της ΑΜΘ. Φαίνεται όμως, ότι τον τελευταίο καιρό έχει αναθεωρηθεί, εν μέρει, η πολιτική αυτή αφού οι αρμόδιες υπηρεσίες προώθησης των επενδύσεων (Περιφέρεια ΑΜΘ, 2009) ζητούν πλέον από τους επιχειρηματίες την πιστή και αυστηρή τήρηση των δεσμεύσεων αναφορικά με τους όρους ενίσχυσης των επενδύσεών τους (π.χ. αριθμό απασχολούμενων, διάρκεια λειτουργίας της μονάδας κ.ά.).

Δεδομένου, όμως, ότι ένα σημαντικό ποσοστό (πάνω από 40%) των επιχειρήσεων που εντάχθηκαν στους αναπτυξιακούς νόμους δεν λειτουργούν πλέον (βλέπε Μητρώο Επιχειρήσεων των Επιμελητηρίων Καβάλας και Ξάνθης, 2008), καθώς επίσης και ότι μια αποτελεσματική αξιοποίηση των επενδυτικών κινήτρων που χορηγήθηκαν θα ήταν δυνατόν να οδηγήσει σε ανταγωνιστικές επιχειρήσεις στην Περιφέρεια ΑΜΘ, προβάλλει επιτακτική η ανάγκη για την εφαρμογή ενός ολοκληρωμένου και δυναμικού συστήματος ελέγχου της αποτελεσματικότητας των ενισχυόμενων επενδύσεων.

2.2. Διαδικασία και κριτήρια αξιολόγησης των επενδύσεων στο πλαίσιο των αναπτυξιακών νόμων

Γενικά, η ακολουθούμενη διαδικασία για την υποβολή και εξέταση των επενδύσεων, στο καθεστώς ενίσχυσης του προηγούμενου αναπτυξιακού νόμου 2601/98, δεν διαφοροποιείται ουσιαστικά έναντι των παλαιότερων νόμων και περιορίζεται στο τυπικό μέρος της εξέτασης του σχεδίου που υποβάλλεται, όπως είναι η έγκαιρη υποβολή αίτησης υπαγωγής στην αρμόδια υπηρεσία, η ολοκλήρωση της εξέτασης το αργότερο μέσα σε 3 μήνες από την ημερομηνία υποβολής της αίτησης, η υποβολή των προβλεπόμενων δικαιολογητικών και τέλος, η εξέταση της πρότασης ως προς τη βιωσιμότητά της σύμφωνα με τα κριτήρια βιωσιμότητας. Αν η επένδυση κριθεί βιώσιμη, η γνωμοδοτική επιτροπή προχωρεί στη εξέταση της δυνατότητας υπαγωγής. Οι όποιες αλλαγές που πραγματοποιήθηκαν από το 1982 έως και το 2004 είναι επουσιώδεις και αφορούν σε τυπικές μόνον αλλαγές, όπως είναι ο χρόνος υποβολής και ολοκλήρωσης της εξέτασης και στα υποβαλλόμενα δικαιολογητικά (ν.1262/82· ν.1892/98· ν.2601/98).

Προς την ίδια κατεύθυνση κινείται και ο τελευταίος αναπτυξιακός νόμος 3299/04 (ΦΕΚ 261/23-12-04), ο οποίος τροποποίησε ορισμένες τυπικές πλευρές της διαδικασίας εξέτασης και ελέγχου των επενδύσεων προς την σωστή κατεύθυνση (υποβολή αιτημάτων καθόλη τη διάρκεια του έτους, δυνατότητα ανάθεσης της αξιολόγησης ειδικών επενδύσεων σε εξωτερικούς αξιολογητές, πρόθεση δημιουργίας συστήματος αξιολόγησης, παρακολούθησης και ελέγχου των επενδύσεων, πρόθεση σύστασης επιτροπής απλοποίησης των διαδικασιών προώθησης των ιδιωτικών επενδύσεων). Ωστόσο αυτές δεν αποτελούν αντικείμενο της παρούσας ανάλυσης καθώς είναι ακόμη πολύ σύντομος ο χρόνος εφαρμογής του νέου νόμου και οι όποιες επιπτώσεις του δεν μπορούν να αξιολογηθούν. Η άποψη αυτή ενισχύεται αν λάβουμε υπόψη και τις πρόσφατες τροποποιήσεις του νόμου αυτού, που δείχνουν ένα επενδυτικό πλαίσιο που βρίσκεται ακόμη στο στάδιο της προσαρμογής του (ν.3522· ν.3631· ν.3752).

Τα κριτήρια αξιολόγησης των επενδύσεων στο πλαίσιο του αναπτυξιακού νόμου 2601/98 είναι τα ακόλουθα (ΦΕΚ 81 Α/1998, άρθρο 7):

- i. Τα χαρακτηριστικά του φορέα και ειδικότερα η εμπειρία του, η κλίμακα και τα αποτελέσματα των δραστηριοτήτων του στο παρελθόν, η φερεγγυότητα και οικονομική του επιφάνεια, καθώς και **η τεκμηριωμένη δυνατότητα διάθεσης ιδίων κεφαλαίων** για την κάλυψη των χρηματοδοτικών αναγκών της επιχείρησης (κάλυψη ίδιας συμμετοχής στην επένδυση και του αναγκαίου κεφαλαίου κίνησης). Για υφιστάμενες επιχειρήσεις λαμβάνονται υπόψη και τα οικονομικά τους αποτελέσματα των πέντε τελευταίων χρόνων καθώς και η παρούσα οικονομική τους κατάσταση.

- ii. Οι προοπτικές κερδοφόρας δραστηριότητας της επιχείρησης που θα δημιουργηθεί ή της ήδη υφιστάμενης, στο βαθμό που αυτή επηρεάζεται από την προτεινόμενη επένδυση, πρόγραμμα ή επιχειρηματικό σχέδιο, **σε σύγκριση και με την εκτίμηση της κατάστασης-προοπτικών των αγορών του κλάδου στον οποίο εντάσσεται.**
- iii. **Η πληρότητα του επιχειρηματικού σχεδιασμού της επένδυσης** και η οργάνωση της επιχείρησης που την πραγματοποιεί.

Πρέπει να σημειωθεί ότι από το 1982 μέχρι και το 2004 δε σημειώθηκε καμία ουσιαστική μεταβολή ως προς τα πρώτα τρία τυπικά κριτήρια αξιολόγησης της βιωσιμότητας των επενδύσεων, εκτός της προσθήκης των λέξεων που εμφανίζονται με έντονη γραφή και που στην ουσία αποτελούν αυτονόητες υποδείξεις.

Τέλος, ο νέος αναπτυξιακός νόμος 3299/04 (άρθρο 6, παραγρ.1) καινοτομεί με την ένταξη των κριτηρίων αξιολόγησης στα κριτήρια υπαγωγής και με αυτόν τον τρόπο αυξάνεται σημαντικά ο αριθμός των κριτηρίων. Στην πραγματικότητα, δεν πρόκειται για νέα κριτήρια αξιολόγησης των βιώσιμων επενδύσεων, αλλά για μία σύνθεση των ήδη υφιστάμενων κριτηρίων αξιολόγησης και υπαγωγής του προϋπάρχοντος πλαισίου. Με άλλα λόγια, η προγενέστερη διπλή διαδικασία (1^η φάση: κριτήρια αξιολόγησης και 2^η φάση κριτήρια υπαγωγής) ενεργοποιείται σε μία εξέταση και προσαρμόζεται σε ανάλογες διαδικασίες κοινοτικών προγραμμάτων (Leader+, 2000-06· Αγροτική Ανάπτυξη-Ανασυγκρότηση της υπαίθρου, 2000-2006). Στην ουσία καταργείται η διαδικασία της αξιολόγησης της βιωσιμότητας των επενδύσεων και χρησιμοποιούνται πλέον σύνθετα κριτήρια βιωσιμότητας και υπαγωγής, όπου διαφαίνεται η απλοποίηση των κριτηρίων βιωσιμότητας και η ενίσχυση του αριθμού των κριτηρίων που αφορούν στην προτεραιότητα υπαγωγής των επενδύσεων. Συγκεκριμένα, βασικά κριτήρια αξιολόγησης επενδύσεων, όπως είναι ο απλός λόγος απόδοσης, η διαχρονική αξία του χρήματος, το νεκρό σημείο, η καθαρή παρούσα αξία, η ευαισθησία του επενδυτικού σχεδίου, η περίοδος αποπληρωμής της επένδυσης κ.ά., αποσύρθηκαν από την ισχύουσα διαδικασία αξιολόγησης και επιλογής των ενισχυόμενων επενδύσεων, στα πλαίσια του ισχύοντος αναπτυξιακού νόμου.

3. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

3.1. Γενικά

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, το ζητούμενο της έρευνας είναι η εκτίμηση της αποτελεσματικότητας του συστήματος αξιολόγησης και επιλογής των επενδύσεων και ειδικότερα η εξέταση της εφαρμοζόμενης διαδικασίας, η επάρκεια και ο τρόπος εφαρμογής των κριτηρίων αξιολόγησης για την επιλογή των βιώσιμων επενδυτικών σχεδίων. Στο πλαίσιο αυτό

εξετάσαμε τις παρακάτω θεματικές ενότητες:

- Διαδικασία που ακολουθούν και εφαρμόζουν οι αρμόδιες υπηρεσίες της Περιφερειακής Ανάπτυξης στην προώθηση των επενδύσεων στο πλαίσιο των αναπτυξιακών νόμων και βαθμός αποτελεσματικότητας αυτής
- Κριτήρια αξιολόγησης που εφαρμόζουν τα στελέχη των εμπλεκόμενων υπηρεσιών για την εκτίμηση μας βιωσιμότητας των επενδύσεων και πόσο αυτά θεωρούνται ικανοποιητικά για την επιλογή των επιθυμητών επενδύσεων στην Περιφέρεια ΑΜΘ και κατ' επέκταση στην χώρα μας
- Αξιολόγηση του συστήματος και της γενικότερης διαδικασίας προώθησης επενδύσεων μέσω των αναπτυξιακών νόμων στην Περιφέρεια ΑΜΘ.

Η εξέταση των πρώτων δύο εννοιών του θεματολογίου της έρευνας επιχειρήθηκε διαμέσου συνέντευξης με στελέχη των εμπλεκόμενων φορέων προκειμένου η έρευνα να εξακριβώσει και ακολούθως να αξιολογήσει τη λειτουργία και τα "αναπτυξιακά αντανακλαστικά" των υπηρεσιών/φορέων που εμπλέκονται στη διαδικασία προετοιμασίας και αξιολόγησης των επενδυτικών σχεδίων που υλοποιούνται στα πλαίσια των αναπτυξιακών νόμων. Η θεματολογία που αφορά στην τρίτη θεματική ενότητα της έρευνα υποστηρίχθηκε με τη βοήθεια σχετικού ερωτηματολογίου που απευθύνθηκε σε αντιπροσωπευτικό δείγμα επιχειρήσεων που λειτουργούν στην Περιφέρεια ΑΜΘ και έχουν άμεση εμπειρία-γνώση της συνολικής διαδικασίας προώθησης των επενδύσεων στην περιοχή αυτή.

Για τη συλλογή των απαραίτητων για την έρευνα στοιχείων-πληροφοριών πραγματοποιήθηκε ποιοτική (Yin, 1993· Casseli κ.ά, 1995· Fowler,1990) και ποσοτική-εμπειρική έρευνα (Marschall κ.ά., 1994· Davies κ.ά., 1995· Bech-Larsen, 1996). Σημαντικό ρόλο στην χρησιμοποίηση και της ποιοτικής έρευνας έπαιξε το γεγονός ότι με τη μέθοδο αυτή μπορούμε να διεισδύσουμε σε βάθος και με κάθε λεπτομέρεια στις απαραίτητες πληροφορίες για να αναδείξουμε γεγονότα ή δεδομένα που σε άλλη περίπτωση είναι ανέφικτο να εντοπισθούν με την χρησιμοποίηση δομημένου ερωτηματολογίου (Stouthamer κ.ά, 1995· Wells, 1977). Επιπρόσθετα, η ποιοτική έρευνα (συνεντεύξεις, διερεύνηση υπαρχόντων εγγράφων, επιτόπια εκτίμηση της εικόνας των υπηρεσιών κ.λπ.) καλύπτει καλύτερα την συνθετικότητα του ερευνητικού προβλήματος (Sternthal κ.ά, 2001). Έτσι εξασφαλίζονται πληροφορίες από διαφορετικές πηγές με διαφορετικούς τρόπους και το κυριότερο είναι ότι διερευνάται εάν και κατά πόσο υπάρχει σημαντική συμφωνία ή διαφωνία στα εξεταζόμενα θέματα.

3.2. Ποιοτική έρευνα

Στο πλαίσιο της ποιοτικής έρευνας πραγματοποιήθηκαν προσωπικές συνεντεύξεις που απευθύνονται σε ομάδα ειδικών από τις αρμόδιες υπηρεσίες που εμπλέκονται άμεσα ή έμμεσα με την προώθηση των παραγωγικών επενδύσεων στην Περιφέρεια της ΑΜΘ. Στην

ομάδα των ειδικών συμπεριελήφθησαν οι κυριότεροι συντελεστές των επενδύσεων, όπως: σύμβουλοι επιχειρήσεων, αξιολογητές επενδύσεων, μέλη της γνωμοδοτικής επιτροπής του αναπτυξιακού νόμου, πρόεδροι των επιμελητηρίων και διευθυντές μεγάλων τραπεζών.

Χρησιμοποιήθηκαν καταρχήν, πιλοτικά, μη δομημένες συνεντεύξεις σε ένα μέλος της κάθε επιμέρους ομάδας, προκειμένου να αποφευχθούν, στο μέτρο του δυνατού, ερωτήσεις που επαναλαμβάνονται, αόριστες απαντήσεις και το κυριότερο να αποσαφηνισθούν οι ερωτήσεις (Yin, 1993· Zirkmund, 2003). Η πρόσθετη πληροφόρηση που αποκτήθηκε από τις αρχικές διερευνητικές συνεντεύξεις μας βοήθησε στον τελικό σχεδιασμό των συνεντεύξεων πάνω σε περισσότερο συγκεκριμένα δεδομένα ή ζητήματα. Παρόλα αυτά οι συνεντεύξεις διατήρησαν το μη δομημένο χαρακτήρα τους. Η συλλογή των στοιχείων με τον πιο πάνω τρόπο ενισχύθηκε και με ταυτόχρονη μαγνητοφώνηση των συνεντεύξεων.

Η ποιοτική έρευνα πραγματοποιήθηκε στο 2^ο εξάμηνο του έτους 2004. Κατόπιν τηλεφωνικής επικοινωνίας με τα μέλη του δείγματος καθορίστηκε η συγκεκριμένη ημερομηνία και ώρα της συνέντευξης. Από το σύνολο των μελών της ομάδας στόχου των ειδικών που ήταν 84 άτομα (7 αξιολογητές της υπηρεσίας περιφερειακής ανάπτυξης, 13 μέλη της γνωμοδοτικής επιτροπής, 5 πρόεδροι των επιμελητηρίων, 6 διευθυντές μεγάλων τραπεζών, όπως π.χ. ΕΤΒΑ, ΕΤΕ, Εμπορική, Πίστεις, Πειραιώς, Γενική και 53 μονάδες από 138 συνολικές επιχειρήσεις παροχής υπηρεσιών που δηλώνουν εξειδικευμένα ως "σύμβουλοι επιχειρήσεων") αποδέχθηκαν την διαδικασία της έρευνας 15 άτομα που εκπροσωπούν όλους τους φορείς και αντιστοιχούν στο 18 % περίπου του συνολικού δείγματος. Τέλος, οι συνεντεύξεις κωδικοποιήθηκαν σε δύο επιμέρους θεματικές ενότητες, όπου η πρώτη ενότητα αφορά τη διαδικασία εξέτασης και η δεύτερη τα κριτήρια αξιολόγησης των επενδύσεων. Ειδικότερα, οι ερωτήσεις αφορούσαν στα εξής:

A. Διαδικασία εξέτασης των επενδύσεων στο πλαίσιο του αναπτυξιακού νόμου 2601/98:

- Εάν και κατά πόσο τηρείται η προβλεπόμενη διαδικασία υποβολής των αιτημάτων για υπαγωγή των επενδύσεων.
- Εάν και κατά πόσο οι υποβαλλόμενες προτάσεις πληρούν τα τυπικά δεδομένα του νόμου καθώς και των επιμέρους εγκυκλίων σχετικά με την πληρότητα του επενδυτικού σχεδίου.
- Εάν και κατά πόσο οι υποβαλλόμενες προτάσεις πληρούν τα ουσιαστικά δεδομένα που αφορούν την βιωσιμότητα των επενδυτικών σχεδίων.
- Ποιά φιλοσοφία-στρατηγική ακολουθεί η αρμόδια υπηρεσία για την προώθηση των επενδύσεων στην γνωμοδοτική επιτροπή του αναπτυξιακού νόμου
- Εάν και κατά πόσο τα στελέχη της αρμόδιας υπηρεσίας έχουν την απαιτούμενη κατάρτιση για την εξέταση και την τεχνική υποστήριξη των επενδύσεων.

- Ποιά είναι η σύνθεση και το επίπεδο εξειδίκευσης και γνώσης των αξιολογητών των επενδύσεων.
- Τι είδους θέματα απασχολούν την γνωμοδοτική επιτροπή του αναπτυξιακού νόμου στις εκάστοτε συνεδριάσεις της.
- Πόσο χρόνο διαθέτει η γνωμοδοτική επιτροπή του αναπτυξιακού νόμου για την εξέταση των επενδυτικών σχεδίων.
- Ποια είναι η ποιότητα των εισηγήσεων σχετικά με την τεκμηρίωση της έγκρισης ή απόρριψης των επενδύσεων.
- Πού εστιάζουν τα μέλη της γνωμοδοτικής επιτροπής του αναπτυξιακού νόμου την θετική ή αρνητική τοποθέτησή τους.

B. Κριτήρια αξιολόγησης των επενδύσεων στο πλαίσιο του αναπτυξιακού νόμου 2601/98:

- Εάν και κατά πόσο τηρούνται τα προβλεπόμενα κριτήρια κατά την διαδικασία της αξιολόγησης των επενδύσεων στον αναπτυξιακό νόμο.
- Εάν και κατά πόσο διερευνώνται ουσιαστικά τα "κρίσιμα" σημεία των υποβαλλόμενων επενδυτικών σχεδίων κατά την διαδικασία της αξιολόγησης των αιτημάτων για υπαγωγή των επενδύσεων στον αναπτυξιακό νόμο.
- Εάν και κατά πόσο εφαρμόζουν σύγχρονες μεθόδους αξιολόγησης ή παραμένουν σε κλασικές διατυπώσεις ως προς την βιωσιμότητα των επενδύσεων.
- Εάν και κατά πόσο υπάρχουν "εξωγενείς" και εξωδιαδικαστικοί παράγοντες στη διαδικασία της προώθησης των επενδυτικών σχεδίων.
- Ποιές σημαντικές αδυναμίες-δυσχέρειες επηρεάζουν την αποτελεσματικότητα της διαδικασίας αξιολόγησης των επενδυτικών σχεδίων.

3.3. Ποσοτική-εμπειρική έρευνα

Τα στοιχεία της ποσοτικής εμπειρικής έρευνας αποκτήθηκαν με τη χρήση δομημένου ερωτηματολογίου σε αντιπροσωπευτικό δείγμα 148 επιχειρήσεων του κλάδου μεταποίησης της Περιφέρειας ΑΜΘ, το δε ερωτηματολόγιο συμπληρώθηκε με προσωπικές συνεντεύξεις. Η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου έγινε με διαδοχικές συναντήσεις (Μάρτιος 2005-Αύγουστος 2006), στο πλαίσιο των οποίων αρχικά γινόταν η γνωστοποίηση του σκοπού της έρευνας και δίνονταν οι σχετικές διευκρινήσεις, ενώ στη συνέχεια και σε προγραμματισμένο νέο ραντεβού ακολουθούσε η τελική συμπλήρωσή του. Στόχος της εμπειρικής έρευνας είναι το μέγεθος του δείγματος να ικανοποιεί ένα επίπεδο σφάλματος $\pm 5\%$ (Saunders κ.ά., 2000· Σταθακόπουλος, 1997).

Τα στοιχεία των ερωτηματολογίων των μονάδων του δείγματος, που χρησιμοποιήθηκαν στην εμπειρική έρευνα, ταξινομήθηκαν, κωδικοποιήθηκαν και τα δεδομένα εισήχθησαν στον Η/Υ και αναλύθηκαν στατιστικά με το πρόγραμμα SPSS. Χρησιμοποιήθηκε

η κλασική περιγραφική στατιστική για την εκτίμηση των συχνοτήτων και των ποσοστών αυτών που απάντησαν στα διάφορα ερωτήματα της εμπειρικής έρευνας. Στις περιπτώσεις στατιστικής σημαντικότητας, έγινε ανάλυση των "προσαρμοσμένων τυποποιημένων καταλοίπων" (Adjusted Standardized Residuals), των θεωρητικών ως προς τις παρατηρηθείσες συχνότητες (Norusis, 1999). Οι ερωτήσεις της ποσοτικής εμπειρικής έρευνας αφορούσαν τις εξής θεματικές ενότητες:

A. Αξιολόγηση του συστήματος προώθησης επενδύσεων στα πλαίσια των αναπτυξιακών νόμων στη Περιφέρεια ΑΜΘ:

- Πώς αξιολογείτε τον μηχανισμό/σύστημα που εφαρμόζουν οι εμπλεκόμενες υπηρεσίες για την ενημέρωση των επενδυτών.
- Πώς αξιολογείτε τον μηχανισμό/σύστημα που εφαρμόζουν οι εμπλεκόμενες υπηρεσίες για τη συμβουλευτική υποστήριξη των επενδυτών.
- Πώς αξιολογείτε τον μηχανισμό/σύστημα που εφαρμόζουν οι εμπλεκόμενες υπηρεσίες για τη τεχνική υποστήριξη των επενδυτών.
- Πώς αξιολογείτε τον μηχανισμό/σύστημα που εφαρμόζουν οι εμπλεκόμενες υπηρεσίες για τη χρηματοδότηση των επενδυτών.

B. Αξιολόγηση της συνολικής διαδικασίας προώθησης επενδύσεων στην χώρας μας:

- Πώς αξιολογείτε τη συνολική διαδικασία που εφαρμόζουν οι εμπλεκόμενες υπηρεσίες ως προς την γραφειοκρατία.
- Πώς αξιολογείτε τη συνολική διαδικασία που εφαρμόζουν οι εμπλεκόμενες υπηρεσίες ως προς την αξιοκρατία.
- Πώς αξιολογείτε τη συνολική διαδικασία που εφαρμόζουν οι εμπλεκόμενες υπηρεσίες ως προς την αποτελεσματικότητα.
- Πώς αξιολογείτε τη συνολική διαδικασία που εφαρμόζουν οι εμπλεκόμενες υπηρεσίες ως προς την ευελιξία.
- Πώς αξιολογείτε συνολικής διαδικασίας που εφαρμόζουν οι εμπλεκόμενες υπηρεσίες ως προς την διαφάνεια.

4. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΑΥΤΩΝ

4.1. Τα αποτελέσματα της ποιοτικής έρευνας

Σχετικά με την επιμέρους θεματολογία της πρώτης ενότητας της ποιοτικής έρευνας που αφορούσε την διαδικασία εξέτασης των επενδύσεων τα αποτελέσματα έδειξαν τα ακόλουθα:

- Για την υποβολή των αιτημάτων στις διατάξεις του ν.2601/98 είναι αρκετό το χρονικό διάστημα προετοιμασίας των επενδυτών και επομένως δεν δημιουργείται σχετικό πρόβλημα στον τομέα αυτό. Η πλευρά των συμβούλων επιχειρήσεων αναφέρθηκε στην υποχρέωση του επιχειρηματία-συμβούλου να καταθέτει αυτοπροσώπως την αίτηση με τα συναφή δικαιολογητικά και στο γεγονός ότι η κατάθεση γίνεται μόνο στην έδρα της Περιφέρειας της ΑΜΘ (ενδεικτικά αναφέρουν: "...η διαδικασία θα μπορούσε να είναι γρηγορότερη και απλούστερη αν μπορούσε να κατατεθεί ο φάκελος ταχυδρομικώς ή σε κάποια σχετική υπηρεσία της νομαρχίας...").
- Μια δεύτερη διαπίστωση έχει να κάνει με την ελλιπή πληροφόρηση των υποψήφιων επενδυτών ως προς την επιλογή του αντικείμενου της επένδυσης. Ουσιαστικά αναφερόμαστε στο διάστημα που προηγείται της υποβολής του επενδυτικού σχεδίου όταν ο δυνητικός επενδυτής χρειάζεται να αποφασίσει για το είδος της δράσης και τον τόπο εγκατάστασης της μονάδας. Όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς εκτιμούν ότι οι υπηρεσίες της Περιφέρειας θα μπορούσαν να προσφέρουν σημαντικές υπηρεσίες ενημερώνοντας τους ενδιαφερόμενους για τις ευκαιρίες αλλά και τους κινδύνους που συνεπάγονται τα εναλλακτικά επενδυτικά σχέδια (ενδεικτικά αναφέρουν: "...την εκπόνηση ενημερωτικού οδηγού επενδύσεων...").
- Σημαντική είναι η παρατήρηση των ερωτηθέντων σχετικά με την αδυναμία της αρμόδιας υπηρεσίας για την τήρηση τόσο του χρόνου εξέτασης όσο και της σειράς προτεραιότητας των επενδυτικών προτάσεων, καθώς διαπιστώνονται καθυστερήσεις που υπερβαίνουν κατά πολύ τον προβλεπόμενο χρόνο εξέτασης της επένδυσης, γεγονός που εν μέρει δικαιολογείται από τις ελλείψεις του φακέλου και του περιορισμένου στελεχιακού δυναμικού (ενδεικτικά αναφέρουν: "...την πρόσληψη εξειδικευμένου προσωπικού...").
- Σχετικά με την πληρότητα των υποβαλλόμενων επενδυτικών σχεδίων επικρατεί σχεδόν η ομόφωνη εκτίμηση ότι οι επενδυτικές προτάσεις καλύπτουν μεν τις τυπικές προδιαγραφές του φακέλου (δικαιολογητικά), ωστόσο δεν ικανοποιούν τις ποιοτικές παραμέτρους τεκμηρίωσης της επένδυσης όπως είναι η επιλογή της άριστης τεχνολογίας, η ουσιαστική διερεύνηση των συνθηκών αγοράς και του επίπεδου ανταγωνισμού, η διερεύνηση των εναλλακτικών και ευνοϊκότερων πηγών χρηματοδότησης της επένδυσης, κ.ά. (ενδεικτικά αναφέρουν: "...τον προκαταρκτικό έλεγχο της επένδυσης από έμπειρο αξιολογητή της υπηρεσίας...").

- Αναμενόμενη ήταν η άποψη των ειδικών για το ότι η αρμόδια υπηρεσία δεν εφαρμόζει συστηματικά προγράμματα κατάρτισης-επιμόρφωσης του στελεχιακού δυναμικού της σε θέματα που αφορούν την επιχειρηματικότητα. Το γνωστικό υπόβαθρο των αξιολογητών καθώς και των υπολοίπων υπαλλήλων επαφίεται στο προσωπικό ενδιαφέρον των στελεχών και την μακροχρόνια ενασχόλησή τους με το συγκριμένο αντικείμενο. Η απουσία εξειδικευμένης κατάρτισης διαφαίνεται και από την περιορισμένη ποιότητα των εισηγήσεων που πραγματοποιούν, οι οποίες χαρακτηρίζονται από το στοιχείο της απομίμησης, της μη διαφοροποίησης, της γενικότητας και κυρίως της επιφανειακής διερεύνησης της βιωσιμότητας των υπό εξέταση επενδύσεων. Οι παραπάνω ενδεικτικές αδυναμίες δείχνουν έλλειψη εξειδικευμένων τεχνοκρατών στον τομέα της αξιολόγησης επενδύσεων (ενδεικτικά αναφέρουν: "*...την ανάγκη κατάρτισης των αξιολογητών στις σύγχρονες τεχνικές αξιολόγησης επενδύσεων...*").
- Η πιο πάνω κατάσταση δικαιολογείται και από την υπάρχουσα σύνθεση και το επίπεδο εξειδίκευσης-γνώσης των αξιολογητών επενδύσεων σε αυτές τις νευραλγικές θέσεις της δημόσιας διοίκησης. Η απασχόληση ειδικοτήτων που δεν σχετίζονται με το θέμα της επιλογής και αξιολόγησης επενδύσεων δεν μπορεί παρά να οδηγήσει σε κρίσεις λανθασμένες, πρόχειρες και γι' αυτό ξένες προς την περιφερειακή ανάπτυξη και στην τόνωσή της (ενδεικτικά αναφέρουν: "*... την τυχαία ποιοτική σύνθεση του προσωπικού...*").
- Ένα επίσης σημαντικό σημείο των αποτελεσμάτων της έρευνας προέρχεται από την εξέταση δύο τυχαίων πρακτικών της γνωμοδοτικής επιτροπής του ν.2601/98 σχετικά με τα θέματα που απασχολούν τις εκάστοτε συνεδριάσεις της και ειδικότερα τον απαιτούμενο χρόνο που διαθέτουν για την εξέταση τέτοιων αξιολογών θεμάτων. Καταρχήν συζητούνται πάρα πολλά θέματα σε μία συνεδρίαση (36-54 θέματα σε συνεδρίαση 6-7 ωρών) με αποτέλεσμα να διατίθεται περιορισμένος χρόνος εξέτασης ανά θέμα (μ.ο.8-10 λεπτά για κάθε θέμα). Το γεγονός ότι μία επένδυση απασχολεί την επιτροπή με ίδια ζητήματα πάνω από 5 φορές, υποδηλώνει τόσο την επιφανειακή προεργασία-διερεύνηση της μελέτης βιωσιμότητας από πλευράς των επενδυτών, συμβούλων επιχειρήσεων και στελεχών τραπεζών όσο και την ανάλογη συμπεριφορά των αξιολογητών-μελών της γνωμοδοτικής επιτροπής (ενδεικτικά αναφέρουν: "*... οι τυπικές τροποποιήσεις των εγκεκριμένων επενδύσεων, όπως είναι η αλλαγή της επωνυμίας του φορέα επένδυσης, κ.λπ. θα μπορούσαν να διεκπεραιωθούν*").

με μία απλή εξουσιοδότηση ενός διοικητικού υπαλλήλου της συγκεκριμένης υπηρεσίας....").

- Ιδιαίτερα σημαντική είναι η διαπίστωση ότι ο συνηθισμένος χρόνος ολοκλήρωσης της επένδυσης ξεπερνάει τα 3-4 έτη και σε ορισμένες περιπτώσεις ακόμη και τα 5 έτη (ενδεικτικά αναφέρουν: "...η διεθνής εμπειρία δείχνει ότι ένα επενδυτικό σχέδιο πρέπει να υλοποιείται σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα, αλλά και να μελετάται στον απαιτούμενο χρόνο....").

Τα παραπάνω δηλώνουν την έλλειψη συγκροτημένης οργάνωσης και συντονισμού του συστήματος εξέτασης των επενδύσεων, καθώς τουλάχιστον τα θέματα συζήτησης από την γνωμοδοτική επιτροπή θα έπρεπε να εντάσσονται σε επιμέρους θεματικές ενότητες. Τέτοιες ενότητες θα μπορούσαν να είναι: υπαγωγή επενδύσεων μετά από ακρόαση των υποψηφίων και τη συμμετοχή ειδικού παρατηρητή, τροποποιήσεις ουσιαστικών θεμάτων των εγκεκριμένων επενδύσεων κ.λπ. Τέλος, η πλειονότητα των ειδικών εκτιμούν ότι η αρμόδια υπηρεσία (Διεύθυνση Σχεδιασμού και Ανάπτυξης της Περιφέρειας ΑΜΘ) δεν διακρίνεται από κάποια συγκεκριμένη φιλοσοφία-στρατηγική πάνω στο ζήτημα της προώθησης επενδύσεων στην περιοχή της. Η θέση αυτή ενισχύεται και από το γεγονός ότι η εν λόγω υπηρεσία δεν έχει μελετήσει το θέμα της προσέλκυσης επενδυτών (εκτός μιας μελέτης που περιορίστηκε στην καταγραφή των επενδύσεων που έγιναν με τους αναπτυξιακούς νόμους 1892/90 και 2601/98), δεν έχει ένα στρατηγικό όραμα ανάπτυξης της περιοχής, δεν διαθέτει το απαραίτητο ανθρώπινο δυναμικό σε σχέση με το βάρος των αρμοδιοτήτων και ευθυνών της και δεν παρέχει σχεδόν καμία οργανωμένη/θεσμοθετημένη στήριξη (συμβουλευτική, τεχνική και ενημερωτική) στις επιχειρήσεις πριν και μετά την υλοποίηση της επένδυσης.

Όσον αφορά στην επιμέρους θεματολογία της δεύτερης ενότητας της ποιοτικής έρευνας που αφορούσε τα κριτήρια της αξιολόγησης των επενδύσεων, διαπιστώθηκαν τα ακόλουθα:

- Αν και η πλειονότητα των ειδικών υποστηρίζει ότι τα προβλεπόμενα τυπικά κριτήρια αξιολόγησης των επενδύσεων στο πλαίσιο του ν.2601/98 καθώς και των προγενέστερων νόμων είναι σχετικά σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα αξιολόγησης επενδυτικών σχεδίων, εντούτοις δεν εφαρμόζονται πιστά και υπεύθυνα από τους αξιολογητές και από τους μελετητές των επενδύσεων.
- Στην πράξη, και σύμφωνα με τα αποτελέσματα της ποιοτικής έρευνας (κυρίως απόψεις αξιολογητών), γίνεται καταστρατήγηση ακόμη και αυτών των ελάχιστων κριτηρίων, όπως δείχνουν αναφορές του τύπου "...οι αξιολογητές περιορίζονται σε απλά, πρακτικά κριτήρια: εμπειρία, οικονομική επιφάνεια του φορέα επένδυσης, κορεσμός ή μη του κλάδου δραστηριότητας...". Προφανώς,

η αναπτυχθείσα αυτή πρακτική έχει το πλεονέκτημα της απλοποίησης της διαδικασίας και κατ' αυτόν τον τρόπο, της εξασφάλισης "παραγωγικότερων" συνεδριάσεων ως προς τον αριθμό των εξεταζόμενων επενδύσεων.

- Σύμφωνα με την γνώμη των συμβούλων επιχειρήσεων, το στοιχείο της αντικειμενικότητας των κριτηρίων αξιολόγησης δεν διασφαλίζεται. Ενδεικτικά αναφέρουν ότι: *"...χρησιμοποιούνται κυρίως ποιοτικά και ανεπαρκή κριτήρια εκτίμησης της βιωσιμότητας των επενδύσεων, έχουν περιορισμένη εξειδίκευση οι αξιολογητές...."*.
- Η πλειονότητα των ειδικών εκτιμούν ότι δεν διερευνώνται σε βάθος και με την ανάλογη σοβαρότητα καθώς και με σύγχρονες μεθόδους τα "κρίσιμα" σημεία των επενδύσεων κατά την ακολουθούμενη διαδικασία αξιολόγησής γεγονός που έχει να κάνει, κατά την άποψή τους, με σημαντικές αδυναμίες που παρατηρούνται σε όλο το φάσμα της προώθησης των επενδύσεων. Ενδεικτικά αναφέρουν ότι: *"...η αξιολόγηση γίνεται με κλασικές και απλές διαδικασίες, η δε βιωσιμότητα των επενδύσεων επαφίεται στην πρόθεση του μελετητή...."*. Το αρνητικό της υπόθεσης είναι ότι ο νέος νόμος 3299/04 εξάλειψε τη διαδικασία εξέτασης της βιωσιμότητας και διατήρησε με κάποια επιπλέον σχολαστικότητα τη διαδικασία υπαγωγής (βαθμολόγηση της επένδυσης).
- Καθώς συχνά διατυπώνονται υπόνοιες για την παράτυπη είσπραξη επιχορηγήσεων και την παρέμβαση τρίτων στην διαδικασία επιλογής των επενδύσεων (βλ. σχετικά: Ο Κόσμος του Επενδυτή, 19-20.2.2005, σελ.7, Παρατηρητής της Θράκης, 3.11.2004, σελ.9) θεωρήσαμε σκόπιμο να έχουμε την άποψη των ερωτηθέντων πάνω στο ζήτημα αυτό. Το αποτέλεσμα είναι αναμενόμενο καθώς η πλειοψηφία των ειδικών απόφυγε να απαντήσει στο συγκεκριμένο ερώτημα μονάδων που ενισχύθηκαν. Το γεγονός όμως ότι οι γενναίες κρατικές επιδοτήσεις που δόθηκαν με τα γνωστά κριτήρια και προϋποθέσεις δεν οδήγησαν στη δημιουργία ανάλογων με το ύψος των επενδεδυμένων κεφαλαίων βιώσιμων και υγιών βιομηχανικών ή μεταποιητικών μονάδων και ότι ένας ασυνήθιστα μεγάλος αριθμός ημιτελών ή εγκαταλελειμμένων ανενεργών εργοστασίων δεν διαφεύγει της προσοχής ενός προσεκτικού επισκέπτη της υπαίθρου της Περιφέρειας ΑΜΘ (Μητρώο Επιχειρήσεων Επιμελητηρίων Καβάλας, Δράμας, Ξάνθης, 2008), ενισχύει την θέση για την ύπαρξη παρεμβάσεων τρίτων στη διαδικασία της επιλογής και της προώθησης των επενδυτικών σχεδίων.

Από την προηγούμενη ανάλυση προκύπτει ότι στη λίστα των σημαντικότερων αδυναμιών-δυσχερειών που επηρεάζουν αρνητικά την αποτελεσματικότητα της διαδι-

κασίας αξιολόγησης και προώθησης των επενδύσεων στην Περιφέρεια ΑΜΘ, κατά τους ειδικούς, είναι οι ουσιαστικές ελλείψεις των αρμόδιων υπηρεσιών σε ανθρώπινο δυναμικό καθώς και σε ζητήματα οργάνωσης και ανάπτυξης των εργασιών τους, η απλοποιημένη διαδικασία-εφαρμογή των κριτηρίων αξιολόγησης στην πράξη και η παντελής απουσία συστήματος ενημέρωσης και συμβουλευτικής στήριξης των επενδυτών πριν και μετά την υλοποίηση της επένδυσης.

Εάν στα παραπάνω προσθέσουμε και την επουσιώδη διερεύνηση του αντικειμένου της επενδυτικής δραστηριότητας από πλευράς των επενδυτών καθώς και των μελετητών που σχεδιάζουν την μελέτη σκοπιμότητας σύμφωνα με τις προδιαγραφές βαθμολόγησης των επενδύσεων και την επιθυμία του πελάτη-επιχειρηματία για αξιοποίηση των δωρεάν κονδυλίων, την έλλειψη επιπτώσεων ή επιβραβεύσεων στα μέλη της γνωμοδοτικής επιτροπής που εκ των πραγμάτων δεν συνεδριάζουν αλλά απλά ψηφίζουν με κάποια σχετική χαλαρότητα και σε καθεστώς πίεσης χρόνου και τέλος, τον αναχρονισμό πιστώσεων και εκταμιεύσεων κεφαλαίων που αφορούν την χρηματοδότηση των επενδύσεων, τότε φαίνεται να δικαιολογείται η περιορισμένη συμβολή των επενδύσεων στην ουσιαστική ενίσχυση της Περιφέρειας ΑΜΘ και η αδυναμία σύγκλισης αυτής προς τις άλλες Περιφέρειες της χώρας.

4.2. Τα αποτελέσματα της ποσοτικής εμπειρικής έρευνας

Στους πίνακες 1, 2, 3, 4 και 5 παρουσιάζονται οι εκτιμήσεις των επιχειρηματιών του δείγματος, αναφορικά με την εφαρμογή από τις εμπλεκόμενες υπηρεσίες (πολιτεία-περιφερειακές υπηρεσίες, τράπεζες, επιμελητήρια και ΟΤΑ) του "μηχανισμού-συστήματος" προώθησης των επενδύσεων στα πλαίσια των αναπτυξιακών νόμων στην Περιφέρεια ΑΜΘ.

Η πλειονότητα των ερωτηθέντων επιχειρηματιών θεωρούν ότι το εν λόγω σύστημα προώθησης των επενδύσεων στην Περιφέρεια ΑΜΘ, που αφορά στην ενημέρωση, τη συμβουλευτική-τεχνική υποστήριξη των επενδυτών, καθώς και τη συνολική διαδικασία προώθησης των επενδύσεων, είναι μη ικανοποιητικό έως καθόλου ικανοποιητικό γεγονός που οφείλεται στις σημαντικές αδυναμίες-ελλείψεις που εμφανίζουν οι εμπλεκόμενες υπηρεσίες στον τομέα της γενικής και ειδικής στήριξης των/της επενδύσεων/επιχειρηματικότητας, όπως άλλωστε διαπιστώθηκε και από τα στοιχεία της ποιοτικής έρευνας.

Ειδικότερα, η πολιτεία και οι περιφερειακές υπηρεσίες που συσχετίζονται με την στήριξη των επενδύσεων προσφέρουν ελάχιστα στον τομέα της καθοδήγησης-ενημέρωσης των επενδυτών, καθόσον δεν παρέχουν την απαιτούμενη πληροφόρηση στους επιχειρηματίες. Το 41,9% των απαντήσεων χαρακτηρίζουν το επίπεδο ενημέρωσης της πολιτείας και των περιφερειακών υπηρεσιών ως μη ικανοποιητικό, το 18,9% ως καθόλου ικανοποιητικό, το 28,4% ούτε ικανοποιητικό ούτε μη ικανοποιητικό και μόλις το 10,1% ως ικανοποιητικό.

Η δυσαρέσκεια των επενδυτών είναι ιδιαίτερα έντονη όσον αφορά τη συμβουλευτική και τεχνική υποστήριξη τους από την παραπάνω υπηρεσία. Με άλλα λόγια, προβληματίζει έντονα το χαμηλό ποσοστό των επιχειρηματιών που θεωρούν ικανοποιητική την παρεχόμενη συμβουλευτική και τεχνική βοήθεια (6,1% και 4,1% αντίστοιχα, Πίνακας 1).

Πίνακας 1. Αξιολόγηση του συστήματος προώθησης επενδύσεων στα πλαίσια των αναπτυξιακών νόμων από πλευράς πολιτείας- περιφερειακών υπηρεσιών

Κριτήρια	Αξιολόγηση					Σύνολο
	Πολύ ικανοποιητική	Ικανοποιητική	Ουδέτερη	Μη ικανοποιητική	Καθόλου ικανοποιητική	
1. Ενημέρωση επενδυτών						
Συχνότητα	1	15	42	62	28	148
Ποσοστό (%)	0,7	10,1	28,4	41,9	18,9	100,0
2. Συμβουλευτική υποστήριξη επενδυτών						
Συχνότητα	-	9	20	53	66	148
Ποσοστό (%)	-	6,1	13,5	35,8	44,6	100,0
3. Τεχνική υποστήριξη επενδυτών						
Συχνότητα	-	6	16	42	84	148
Ποσοστό (%)	-	4,1	10,8	28,4	56,7	100,0

Όσον αφορά στις παρεχόμενες υπηρεσίες των τραπεζών, φαίνεται ότι οι τράπεζες ενημερώνουν σε σχετικά ικανοποιητικότερο βαθμό τους επιχειρηματίες που σχεδιάζουν να επενδύσουν σε κάποιον τομέα καθώς τα σχετικά ποσοστά δυσαρέσκειας είναι προφανώς χαμηλότερα από αυτά που αναφέρθηκαν παραπάνω. Παρ' όλα αυτά, υπάρχει ένα ιδιαίτερα σημαντικό μέρος των ερωτηθέντων επιχειρηματιών (43,9%), που δηλώνουν "ουδετερότητα" ως προς το κριτήριο ενημέρωσης (ούτε ικανοποιητική ούτε μη ικανοποιητική), στοιχείο που υποδηλώνει ότι και οι τράπεζες δεν ενημερώνουν επαρκώς τους επιχειρηματίες. Ειδικότερα, η πλειονότητα των επιχειρηματιών θεωρούν μη ικανοποιητική έως καθόλου ικανοποιητική τη συμβουλευτική στήριξη που προσφέρουν οι τράπεζες στον τομέα των επενδύσεων (54,7% και 59,4% αντίστοιχα). Ενθαρρυντικό είναι το σχετικά υψηλό ποσοστό ικανοποίησης των επιχειρηματιών, όσον αφορά τη χρηματοδότηση των επενδύσεων (37,2%), το οποίο όμως μετριάζεται από το μεγάλο ποσοστό των επιχειρηματιών που δηλώνουν μια ενδιάμεση κατάσταση ικανοποίησης (46,6%) και επομένως ενσωματώνουν κάποια επιθυμία βελτίωσης και στον τομέα αυτό (Πίνακας 2).

Πίνακας 2. Αξιολόγηση του συστήματος προώθησης επενδύσεων στα πλαίσια των αναπτυξιακών νόμων από πλευράς τραπεζών

Κριτήρια	Αξιολόγηση					Σύνολο
	Πολύ ικανοποιητική	Ικανοποιητική	Ουδέτερη	Μη ικανοποιητική	Καθόλου ικανοποιητική	
1. Ενημέρωση επενδυτών						
Συχνότητα	4	30	65	39	10	148
Ποσοστό (%)	2,7	20,3	43,9	26,4	6,7	100,0
2. Συμβουλευτική υποστήριξη επενδυτών						
Συχνότητα	2	20	45	60	21	148
Ποσοστό (%)	1,4	13,5	30,4	40,5	14,2	100,0
3. Τεχνική υποστήριξη επενδυτών						
Συχνότητα	2	11	47	53	35	148
Ποσοστό (%)	1,4	7,4	31,8	35,8	23,6	100,0
4. Χρηματοδότηση επενδυτών						
Συχνότητα	2	55	69	19	3	148
Ποσοστό (%)	1,4	37,2	46,6	12,8	2,0	100,0

Ανάλογη εικόνα παρατηρείται και σχετικά με την αξιολόγηση των παρεχόμενων υπηρεσιών από τα Επιμελητήρια της Περιφέρειας ΑΜΘ (Πίνακας 3).

Πίνακας 3. Αξιολόγηση του συστήματος προώθησης επενδύσεων στα πλαίσια των αναπτυξιακών νόμων από πλευράς επιμελητηρίων

Κριτήρια	Αξιολόγηση					Σύνολο
	Πολύ ικανοποιητική	Ικανοποιητική	Ουδέτερη	Μη ικανοποιητική	Καθόλου ικανοποιητική	
1. Ενημέρωση επενδυτών						
Συχνότητα	4	45	57	37	5	148
Ποσοστό (%)	2,7	30,4	38,5	25,0	3,4	100,0
2. Συμβουλευτική υποστήριξη επενδυτών						
Συχνότητα	4	28	39	54	23	148
Ποσοστό (%)	2,7	18,9	26,4	36,5	15,5	100,0
3. Τεχνική υποστήριξη επενδυτών						
Συχνότητα	2	20	34	44	48	148
Ποσοστό (%)	1,4	13,5	23,0	29,7	32,4	100,0

Η κατάσταση είναι ακόμη χειρότερη, όσον αφορά τις υπηρεσίες που προσφέρουν οι ΟΤΑ στους επιχειρηματίες, όπου ως γνωστό υπάρχει έλλειμμα υποδομών και ανθρώπινου δυναμικού και επομένως αναποτελεσματική στήριξη των επενδυτών (Πίνακας 4).

Πίνακας 4. Αξιολόγηση του συστήματος προώθησης επενδύσεων στα πλαίσια των αναπτυξιακών νόμων από πλευράς ΟΤΑ

Κριτήρια	Αξιολόγηση					Σύνολο
	Πολύ ικανοποιητική	Ικανοποιητική	Ουδέτερη	Μη ικανοποιητική	Καθόλου ικανοποιητική	
1. Ενημέρωση επενδυτών						
Συχνότητα	-	5	20	57	66	148
Ποσοστό (%)	-	3,4	13,5	38,5	44,6	100,0
2. Συμβουλευτική υποστήριξη επενδυτών						
Συχνότητα	-	3	21	27	97	148
Ποσοστό (%)	-	2,0	14,2	18,2	65,6	100,0
3. Τεχνική υποστήριξη επενδυτών						
Συχνότητα	-	2	20	28	98	148
Ποσοστό (%)	-	1,4	13,5	18,9	66,2	100,0

Τέλος, όσον αφορά την αξιολόγηση της συνολικής διαδικασίας προώθησης επενδύσεων στα πλαίσια των αναπτυξιακών νόμων στην Περιφέρεια ΑΜΘ, παρατηρούμε τα εξής (Πίνακας 5):

- Το 44,6% των ερωτηθέντων επιχειρηματιών δηλώνουν καθόλου ικανοποιημένοι με την ισχύουσα γραφειοκρατία στον τομέα των επενδύσεων, ενώ το 45,3% δηλώνουν μη ικανοποιημένοι και μόλις το 1,4% δηλώνουν ικανοποιημένοι.
- Η πλειονότητα των επιχειρηματιών θεωρούν ότι δεν υπάρχει αξιοκρατία στη διαδικασία προώθησης των επενδύσεων (81,8%), ενώ το ποσοστό αυτών που εκτιμούν τη διαδικασία ως διαφανή είναι σχετικά πολύ μικρό (4,1%).
- Ανάλογες διαπιστώσεις ισχύουν και για το κριτήριο της αποτελεσματικότητας και ευελιξίας των υπηρεσιών προώθησης των επενδύσεων.
- Ένα σημαντικό μέρος των ερωτηθέντων επιχειρηματιών (28,4%) αναδεικνύει μία σειρά άλλων παραμέτρων που κατά τη γνώμη τους εμποδίζουν σημαντικά την επιχειρηματική-επενδυτική δραστηριότητα (αναξιопιστία/ανικανότητα υπηρεσιών, αυθαιρεσία υπαλλήλων, έλλειψη ελέγχου αποτελεσματικότητας των υπηρεσιών, αργός ρυθμός εξυπηρέτησης, σκοπιμότητες, διαπλοκή, έλλειψη συντονισμού, πλημμελής στήριξη της επιχειρηματικότητας, πολυ-

πλοκο και γραφειοκρατικό σύστημα έκδοσης αδειών, περιορισμένη αξιοποίηση του ανθρώπινου παράγοντα, έλλειψη ικανών τεχνοκρατών και υγείων επιχειρηματιών και έλλειψη αξιόλογων υποδομών).

Πίνακας 5. Αξιολόγηση της συνολικής διαδικασίας προώθησης επενδύσεων στα πλαίσια των αναπτυξιακών νόμων

Κριτήρια	Αξιολόγηση					Σύνολο
	Πολύ ικανοποιητική	Ικανοποιητική	Ουδέτερη	Μη ικανοποιητική	Καθόλου ικανοποιητική	
1. Γραφειοκρατία						
Συχνότητα	-	2	10	67	69	148
Ποσοστό (%)	-	1,4	6,8	45,3	46,6	100,0
2. Αξιοκρατία						
Συχνότητα	-	6	21	78	43	148
Ποσοστό (%)	-	4,1	14,2	52,7	29,0	100,0
3. Αποτελεσματικότητα						
Συχνότητα	-	7	18	64	59	148
Ποσοστό (%)	-	4,7	12,2	43,2	39,9	100,0
4. Ευελιξία						
Συχνότητα	-	5	17	84	42	148
Ποσοστό (%)	-	3,4	11,5	56,8	28,3	100,0
5. Διαφάνεια						
Συχνότητα	1	9	23	84	31	148
Ποσοστό (%)	0,7	6,1	15,5	56,8	20,9	100,0
6. Άλλο						
Συχνότητα	2	3	-	4	33	42
Ποσοστό (%)	4,8	7,1	-	9,5	78,6	100,0

4.3. Αξιολόγηση των αποτελεσμάτων

Από την ανάλυση των αποτελεσμάτων της ποιοτικής έρευνας μπορούμε να καταλήξουμε στις παρακάτω τρεις σημαντικές διαπιστώσεις.

Πρώτον, η διαδικασία της εξέτασης και προώθησης των επενδύσεων παρουσιάζει σημαντικές υστερήσεις-αδυναμίες, όπως:

- Καθυστερήσεις στον χρόνο εξέτασης των επενδύσεων και κυρίως κατά την διαδικασία εκταμίευσης της επιχορήγησης του δημοσίου.

- Περιορισμένη έως ανύπαρκτη ενημέρωση και συμβουλευτική υποστήριξη των δυνητικών επενδυτών από τις υπηρεσίες της Περιφέρειας σχετικά με την επιλογή του αντικειμένου και των απαιτούμενων διαδικασιών-ενεργειών υλοποίησης του επενδυτικού σχεδίου.
- Υποτυπώδης οργάνωση, στελέχωση και λειτουργία των υπηρεσιών προώθησης των επενδύσεων.
- Ανεπαρκής επιστημονική στήριξη της αξιολόγησης των επενδύσεων.
- Διάθεση ελάχιστου χρόνου εξέτασης του επενδυτικού σχεδίου από τους αρμόδιους.

Δεύτερον, τα εφαρμοζόμενα κριτήρια αξιολόγησης δεν κρίνονται ικανοποιητικά και υστερούν στα εξής σημεία:

- Πρόκειται για κριτήρια που δεν ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις και τα χαρακτηριστικά της σχετικής προς το θέμα βιβλιογραφίας.
- Τα κριτήρια μπορούν να χρησιμοποιηθούν υποκειμενικά από τους αξιολογητές καθώς λείπουν οι δικλείδες αντικειμενικότητας.
- Απλοποίηση των εφαρμοζόμενων κριτηρίων σε βάρος της ποιότητας και ουσιαστικής κρίσης των επενδυτικών σχεδίων.
- Επιφανειακή διερεύνηση της βιωσιμότητας των επενδύσεων.

Τρίτον, η φάση του ελέγχου της πορείας της εξέτασης καθώς και της υλοποίησης της επένδυσης δεν είναι αποτελεσματική διότι η ελεγκτική διαδικασία περιορίζεται στα τυπικά χαρακτηριστικά της επένδυσης, όπως:

- Διαδικασία εφαρμογής των ενισχύσεων πριν τη χορήγησή τους (π.χ. υποβολή αιτήσεων σε καθορισμένο χρόνο, υποχρέωση υπογραφής της οικονομοτεχνικής μελέτης από οικονομολόγο, κ.ά.).
- Παρακολούθηση και έλεγχος των εγκεκριμένων επενδύσεων μόνο ύστερα από κάποιο αίτημα αναπροσαρμογής ή τροποποίησης του επενδυτικού έργου.
- Οι συμβατικές υποχρεώσεις των ενισχυόμενων επιχειρήσεων επαφίενται στις καλές προθέσεις της επιχείρησης.
- Ενδεχόμενες κυρώσεις είναι αποτέλεσμα είτε καταγγελιών είτε παρεμβάσεων των ελεγκτικών οργάνων της οικονομικής εφορίας ή άλλων σχετικών υπηρεσιών.

Από την ανάλυση των αποτελεσμάτων της εμπειρικής έρευνας διαπιστώνεται ότι οι εμπλεκόμενοι φορείς-υπηρεσίες παρουσιάζουν σημαντικές αδυναμίες στη διαδικασία αξιολόγησης και προώθησης των επενδύσεων στο πλαίσιο των αναπτυξιακών νόμων στην εξεταζόμενη Περιφέρεια της ΑΜΘ:

- Ο μηχανισμός ενημέρωσης, συμβουλευτικής και τεχνικής υποστήριξης των επενδυτών που εφαρμόζουν οι εμπλεκόμενες υπηρεσίες στο πλαίσιο της διαδικασίας προώθησης των επενδύσεων μέσω των αναπτυξιακών νόμων, είναι ανεπαρκής και γενικά μη ικανοποιητικός. Συγκεκριμένα, η κατάσταση αυτή είναι ακόμη χειρότερη, όσον αφορά στις υπηρεσίες που προσφέρουν ή θα έπρεπε να προσφέρουν οι ΟΤΑ στους επιχειρηματίες. Χαμηλός είναι επίσης ο βαθμός ικανοποίησης των επιχειρηματιών από την Περιφέρεια ΑΜΘ, όσον αφορά στην ισχύουσα γραφειοκρατία, στην υπάρχουσα αδιαφάνεια και στη συνεχιζόμενη αναποτελεσματικότητα-δυσκαμψία των υπηρεσιών της στον τομέα των διαδικασιών προώθησης των επενδύσεων. Στο στοιχείο της γραφειοκρατίας η χώρα μας έχει ευρωπαϊκή πρωτιά, αφού, σε πρόσφατη έκθεση του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (26/09/2007), η Ελλάδα εμφανίζει το υψηλότερο διοικητικό κόστος γραφειοκρατίας (6,8% επί του ΑΕΠ, έναντι 3,5% του μέσου επιπέδου της ΕΕ).
- Ένα σημαντικό μέρος επιχειρηματιών καταδεικνύουν και άλλες παραμέτρους που, κατά τη γνώμη τους, εμποδίζουν σημαντικά τόσο την επιχειρηματική όσο και την επενδυτική δραστηριότητα, όπως είναι η αναξιπιστία/ανικανότητα υπηρεσιών, η αυθαιρεσία υπαλλήλων, η έλλειψη ελέγχου της αποτελεσματικότητας των υπηρεσιών, ο αργός ρυθμός εξυπηρέτησης, η δυσκινησία, οι σκοπιμότητες, η διαπλοκή, η έλλειψη συντονισμού, η πλημμελής στήριξη της επιχειρηματικότητας, το πολύπλοκο και γραφειοκρατικό σύστημα έκδοσης αδειών, η περιορισμένη αξιοποίηση του ανθρώπινου παράγοντα, η έλλειψη ικανών τεχνοκρατών και η έλλειψη αξιολογών υποδομών.

Οι παραπάνω διαπιστώσεις και το γεγονός ότι τα μέχρι τώρα αποτελέσματα από την εφαρμογή των αναπτυξιακών νόμων στη συγκεκριμένη περιοχή είναι περιορισμένα (υψηλά ποσοστά θνησιμότητας επιχειρήσεων, υψηλά ποσοστά ανεργίας, υποαπασχολούμενες επιχειρήσεις κ.λπ..) καθώς και το γεγονός ότι οι νέες αναθεωρήσεις-τροποποιήσεις του ισχύοντος επενδυτικού καθεστώτος (ν.3299/04) κινούνται προς την ίδια κατεύθυνση, δικαιολογούν τη συνέχιση του προβληματισμού για την αποτελεσματικότητα του εφαρμοζόμενου συστήματος αξιολόγησης των επενδύσεων.

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας επικεντρωθήκαμε στην αξιολόγηση του συστήματος προώθησης των επενδύσεων του αναπτυξιακού νόμου 2601/98 και αξιολογήσαμε την επάρκεια των κριτηρίων αξιολόγησης καθώς και του συνολικού θεσμού προώθησης των επενδύσεων στην Περιφέρεια της ΑΜΘ.

Για τις ανάγκες της ανάλυσης πραγματοποιήθηκε ποιοτική και ποσοτική εμπειρική έρευνα και τα αποτελέσματα αυτών έδειξαν ότι υπάρχουν ιδιαίτερα σοβαρές αδυναμίες στην διαδικασία εξέτασης, αξιολόγησης, ελέγχου και προώθησης των επενδύσεων. Επιπρόσθετα φαίνεται να ισχύει πρώτον, ότι τα χαρακτηριστικά των κριτηρίων που εφαρμόζονται δεν είναι ικανά για να διασφαλίσουν αποτελεσματικές επενδυτικές πρωτοβουλίες και δεύτερον, ότι ο μηχανισμός ενημέρωσης, συμβουλευτικής και τεχνικής υποστήριξης των επενδυτών που εφαρμόζουν οι εμπλεκόμενες υπηρεσίες, στο πλαίσιο της διαδικασίας προώθησης των επενδύσεων, είναι ανεπαρκής και γενικά μη ικανοποιητικός.

Επομένως το εφαρμοζόμενο σύστημα αξιολόγησης και επιλογής των βιώσιμων επενδυτικών σχεδίων στην Περιφέρεια ΑΜΘ, μέσω των ενισχύσεων των αναπτυξιακών νόμων, δεν είναι σύγχρονο, δεν ανταποκρίνεται στις πιεστικές ανάγκες της εποχής, είναι αναποτελεσματικό και επηρεάζει αρνητικά τους όρους επιβίωσης μιας επιχείρησης. Για τον λόγο αυτό απαιτείται επανεξέταση και επαναπροσδιορισμός του όλου θεσμικού πλαισίου αξιολόγησης, επιλογής και υλοποίησης των επενδύσεων, προκειμένου οι περιορισμένοι διαθέσιμοι πόροι να συμβάλουν αποτελεσματικότερα στους στόχους της περιφερειακής και οικονομικής πολιτικής της χώρας.

Συνακόλουθα είναι επιτακτική ανάγκη, το εφαρμοζόμενο πλαίσιο αξιολόγησης και προώθησης των επενδύσεων στα πλαίσια του αναπτυξιακού νόμου να πληροί τις παρακάτω προϋποθέσεις:

- να γίνει επαναφορά της διαδικασίας εξέτασης της βιωσιμότητας των επενδυτικών σχεδίων και στη συνέχεια τα βιώσιμα επενδυτικά σχέδια να επιλέγονται με βάση αντικειμενικά κριτήρια υπαγωγής,
- να χρησιμοποιούνται σύγχρονα εργαλεία επιλογής επενδύσεων, όπως είναι η πολυκριτήρια ανάλυση,
- να επανεξεταστούν τα κριτήρια αξιολόγησης επενδύσεων και να χρησιμοποιηθούν νέοι αξιόπιστοι δείκτες εκτίμησης της διατηρησιμότητας/βιωσιμότητας των επενδύσεων,
- να προωθηθεί η συνθετική αξιολόγηση των επενδύσεων ανάλογα με το είδος, το μέγεθος και το βαθμό κινδύνου της επένδυσης,
- να δρομολογηθεί διαδικασία οργανωμένης ενημέρωσης και συμβουλευτικής στήριξης των επενδυτών πριν και μετά την υλοποίηση της επένδυσης,
- να ενταθούν οι ενέργειες για τη συνεχή βελτίωση της ποιότητας των οικονομοτεχνικών μελετών,
- να δρομολογηθεί διαδικασία συνεχούς επιμόρφωσης των αξιολογητών, των μελών της Γνωμοδοτικής Επιτροπής, των στελεχών εκταμίευσης και γενικά των στελεχών της δημόσιας διοίκησης σε νέες έννοιες και εργαλεία που απο-

τελούν σημαντικά στοιχεία αποτελεσματικής υλοποίησης των επενδυτικών προγραμμάτων της χώρας (ανάλυση και διαχείριση κινδύνων/έργων, χρήση σύγχρονων εργαλείων πληροφορικής για τη διοίκηση και την παρακολούθηση της υλοποίησης των έργων, κ.λπ.),

- να γίνεται δειγματοληπτικός προληπτικός έλεγχος της σειράς προτεραιότητας τόσο κατά τη διαδικασία της εξέτασης όσο κυρίως κατά τη διαδικασία της εκταμίευσης,
- να δρομολογηθεί διαδικασία βράβευσης αξιολογητών, συμβούλων επιχειρήσεων και επιχειρηματιών που τεκμηριωμένα προάγουν την επιχειρηματικότητα,
- να δρομολογηθεί η καθιέρωση της συστηματικής εκπόνησης ειδικών μελετών σχετικά με την πορεία καθώς και την αποτελεσματικότητα του συστήματος αξιολόγησης και προώθησης των επενδύσεων στην χώρα μας.

Συμπερασματικά, απώτερος σκοπός της προτεινόμενης αναθεώρησης του συνολικού πλαισίου προώθησης των επενδύσεων είναι η δημιουργία και εφαρμογή ενός νέου μοντέλου ενίσχυσης των επενδύσεων που θα χαρακτηρίζεται από μια ολοκληρωμένη και αποτελεσματική επενδυτική στρατηγική, η οποία δεν θα περιορίζεται μόνο σε τυπικές αλλαγές, αλλά θα εξασφαλίζει όραμα, σύγχρονες τεχνικές και κυρίως αποτελεσματικούς ελεγκτικούς μηχανισμούς σε όλο το θεσμικό και τεχνοκρατικό πλαίσιο προσανατολισμού, επιλογής, αξιολόγησης, υλοποίησης και λειτουργίας των ενισχυόμενων μονάδων.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- De Geus A. (1997) *Εταιρεία: Ένας Ζωντανός Οργανισμός*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.
- Groppelli A.A και Nikbakht E. (1990) *Χρηματο-οικονομική, Σειρά Οικονομία και Επιχείρηση*, Αθήνα: Εκδόσεις Κλειδάριθμος, 3^η αμερικανική έκδοση.
- Leader+ (2000) *Αγροτική Ανάπτυξη-Ανασυγκρότηση της υπαίθρου, 2000-2006*, Αθήνα.
- Γιαννιάς Δ., Λιαρκόβας Π. και Φωτόπουλος Γ. (2003) "Συγκλίσεις και αποκλίσεις στην ποιότητα ζωής στην Ελλάδα, *Αειχώρος*, 2(1): 115-129.
- Δούμπος Μ. και Ζοπουνίδης Κ. (2001) *Πολυκριτήριες Τεχνικές Ταξινόμησης, Θεωρία και Εφαρμογές*. Αθήνα: Εκδόσεις Κλειδάριθμος.
- Επιμελητήριο Καβάλας, Δράμας και Ξάνθης (2008) *Μητρώο επιχειρήσεων. Καταστάσεις εγγραφής και διαγραφής επιχειρήσεων κατά το χρονικό διάστημα 1980-2001'*, Καβάλα.
- Ζοπουνίδης Κ. (1996) *Πολυκριτήρια Μεθοδολογία και Χρηματοοικονομικό Μάνατζμεντ*, Περιστέρι: Εκδόσεις ΕΛΛΗΝ.

- Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης (2000) "Ανάλυση των Περιφερειακών Ανισοτήτων", Μελέτη, Επιστημονικοί Υπεύθυνοι: Κόνσολας Ν. και Παπαδασκαλόπουλος Α., Αθήνα.
- Καρβούνης Σ. (1993) *Οδηγός για καλύτερες Οικονομοτεχνικές Μελέτες*, Αθήνα: Εκδόσεις Α. Σταμούλης.
- Κιόχος Π., Παπανικολάου Γ., Θάνος Γ. και Κιόχος Α. (2002) *Χρηματο-οικονομική Διοίκηση και Πολιτική*, Αθήνα: Εκδόσεις Σύγχρονη Εκδοτική.
- Κόνσολας Ν. (1997) *Σύγχρονη Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Λαμπριανίδης Λ. (1989) "Κίνητρα περιφερειακής ανάπτυξης της βιομηχανίας, κριτική επισκόπηση", *Τεχνικά Χρονικά*, 9(2).
- Μαγούλιος Ν. Γ. (2006) *Οικονομοτεχνικές Μελέτες Εθνικών και Ευρωπαϊκών Χρηματοδοτικών Προγραμμάτων*, Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Κορνηλία Σφακιανάκη.
- Μυριάνθης Μ.Α. (1998) "Η Θράκη ως ενεργειακό διαμετακομιστικό κέντρο: Προβλήματα και προϋποθέσεις", *Αγορά χωρίς σύνορα*, 4(1) Καλοκαίρι 1998.
- Νικολαΐδης Μ. και Χριστοπούλου Ο. (2003) "Κριτική Ανάλυση του Συστήματος Αξιολόγησης Παραγωγικών Επενδύσεων και της Ασκούμενης Περιφερειακής Πολιτικής στην Ελλάδα", Πρακτικά 1^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου με θέμα: *Ποσοτικές Μέθοδοι στη Βιομηχανία και τις Εμπορικές Επιχειρήσεις*", 26-27 Μαΐου 2003, Αθήνα, 378-385.
- Νομαρχία Καβάλας –Υπηρεσία Προγραμματισμού (...) *N.1262/80, Μια δημιουργική πενταετία. Αναπτυξιακός νόμος 1262/82*, Καβάλα.
- Οικονομικό Επιμελητήριο της Ελλάδας (2004) "Προτάσεις για την αναμόρφωση του Αναπτυξιακού Νόμου 2601/98 και κατάρτιση νέου θεσμικού πλαισίου", Αθήνα, Ιούλιος 2004. Διαθέσιμο στο http://www.oe-e.gr/publ/anapt/anapt_thesis.htm.
- Περιφέρεια ΑΜΘ, (1999) "Οι ιδιωτικές Επενδύσεις στην Περιφέρεια ΑΜΘ: Ο Αναπτυξιακός Νόμος 1892/90-Η αξιολόγηση των αποτελεσμάτων του", Σειρά: Περιφερειακή Ανάπτυξη 1, Κομοτηνή: Περιφέρεια ΑΜΘ, 15-35.
- Πετράκος Γ και Ψυχάρης Γ. (2004) *Περιφερειακή ανάπτυξη στην Ελλάδα*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.
- Πετράκος Γ. και Σαράτσης Γ. (1997) "Περιφερειακές Ανισότητες και Χωρική Εξειδίκευση στην Ελλάδα", *Σειρά Ερευνητικών Εργασιών*, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.
- Πετράκος Γ. και Σπανός, Σ. (1996) "Προσδιοριστικοί Παράγοντες Εγκατάστασης Βιομηχανικών Επιχειρήσεων στον Βόλο", *Σειρά Ερευνητικών Εργασιών*, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.
- Πολύζος Σ. (1997) "Εμπειρική Διερεύνηση Παραγόντων που Επηρεάζουν τον Τόπο Εγκατάστασης Επιχειρήσεων", *Σειρά ερευνητικών εργασιών*, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

- Σταθακόπουλος, Β., (1997) Μέθοδοι έρευνας αγοράς. Αθήνα: Σταμούλη.
- Φωτόπουλος, Γ., Γιαννιάς, Δ., Λιαρκόβας, Π., (2002) "Οικονομική ανάπτυξη και σύγκλιση στους νομούς της Ελλάδας 1970-1994. Εναλλακτικές μεθοδολογικές προσεγγίσεις", *Αειχώρος* 1(1): 60-91.
- Χιώτης Γ., (1972) *Περιφερειακή πολιτική* 7β, Αθήνα: Παπαζήση.
- Ψυχάρης Γ., (2000) "Περιφερειακές ανισότητες και κρατικός παρεμβατισμός-επισκόπηση των εξελίξεων μιας εικοσιπενταετίας", Συλλογικός τόμος του Τμήματος Μηχανικών Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, 367-386.

Ξενογλώσση

- Bech-Larsen T. (1996) "Danish consumer's attitudes to the functional and environmental characteristics of food packaging, *MAPP working paper*, no.32.
- Casseli C. και Symon G. (1995) "Qualitative Research in Work Contexts", στο: Cassell, C. και
 Davies A., Titterington A., Cohran C., (1995) "Who buys organic food; a profile of the purchasers of organic food in Northern Ireland", *British Food Journal*, 97: 17-23.
- Fowler F. και Mangione T. (1990) "Standardized Survey Interviewing, Minimizing Interviewer-Related Error", *Applied Social Research Methods Series*, Volume 18, London: Sage Publications.
- Hess J. M. (1968) "Group Interviewing", στο: King R. L. (επιμ.), *New Science of Planning*, Chicago: American Market Association, 194.
- Marschall D., Anderson A., Lean M., Foster A. (1994) "Health eating: fruit and vegetables in Scotland", *British Food Journal*, 96(7): 18-24.
- Norusis M.J. (1999) *SPSS for Windows, release 10.0.*, New York: SPSS.
- Rau A. (1984) *Cost Benefit- Analysis*, World Bank, Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- Saunders M., Lewis P., Thornhill A., (2000) *Research Methods for Business Students*, Prentice Hal. Great Britain.
- Sternthal B. και Tybout A. M. (2001), στο: D. Iacobucci (επιμ.) *Kellogg on Marketing*, New York: John Wiley and Sons, 21.
- Stouthamer-Loeber M., van Kammen W. B., (1995) *Data Collection and Management: A Practical Guide*, Applied Social Research Methods Series, 39, Thousand Oaks: Sage Publications.
- Symon G. (επιμ.), *Qualitative Methods in Organizational Research: A Practical Guide*, London: Sage Publications, 1-13.

- Thompson M.S. (1984) *Benefit-Cost Analysis for Program Evaluation*, London: Sage Publications Inc.
- Wells W. D., (1977) "Group interviewing", στο: Ferber R. (επιμ.), *Handbook of Marketing*, New York: McGraw-Hill, 2-133.
- Yin P. (1993) *Applicatios of Case Study Research*, Applied Social Research Methods Series, Volume 34, London: Sage Publications.
- Zikmund W. G. (2003) *Business Research Methods*, Mason: Thomson South-Western.

Συμπληρωματικές πηγές

- Εξπρές: 27-5-2006, "Επί ξυρού ακμής η μεταποίηση στη Β. Ελλάδα", σελ. 8.
- Ο Κόσμος του Επενδυτή: 19-20.2.2005, σελ.7.
- Παρατηρητής της Θράκης: 3.11.2004, σελ.9.
- Περιφέρεια ΑΜΘ (2009) Επιστολές σε επιχειρήσεις που έχουν ενταχθεί στον Ν.2601/98 και Ν.32199/04 για τήρηση των δεσμεύσεων υπαγωγής, Κομοτηνή.
- Υπουργείο Γεωργίας (2000), Οδηγοί Εφαρμογής Κοινοτικών Προγραμμάτων μέτρο 2.1. (2000-2006) π.χ. Επενδύσεις στη Μεταποίηση και Εμπορία Γεωργικών Προϊόντων.
- ΦΕΚ 81/Α/14-4-1998, Ν.2601/98, Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας, Αθήνα.
- ΦΕΚ 261/Α/23-12-2004, Ν.3299/04: Κίνητρα Ιδιωτικών Επενδύσεων για την Οικονομική Ανάπτυξη και την Περιφερειακή Σύγκλιση., Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών, Αθήνα.
- ΦΕΚ 276/22-12-06, Ν.3522/06 Τροποποίηση διατάξεων του Ν.3299/04.
- ΦΕΚ 6/29-1-08, Ν.3631/08, Τροποποίηση διατάξεων του Ν.3299/04.
- ΦΕΚ 40/4-3-09, Ν.3752/09 Τροποποίηση επενδυτικών νόμων και άλλες διατάξεις.

Μιχαήλ Ν. Νικολαΐδης

· ΤΕΙ Καβάλας, Τμήμα Λογιστικής,
Άγιος Λουκάς, 654 04 Καβάλα
e-mail: mnikol@teikav.edu.gr

Όλγα Χριστοπούλου

· Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Τμ. Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης,
Πεδίον Άρεως, 38 334 Βόλος
e-mail: ochris@prd.uth.gr

Αναστάσιος Γ. Καρασαββόγλου

· ΤΕΙ Καβάλας, Τμήμα Λογιστικής,
Άγιος Λουκάς, 65404, Καβάλα
e-mail: akarasa@teikav.edu.gr

Αθανάσιος Μανδήλας

· ΤΕΙ Καβάλας, Τμήμα Λογιστικής,
Άγιος Λουκάς, 65404, Καβάλα
e-mail: smand@teikav.edu.gr

Δημήτριος Μαδυντιός

· ΤΕΙ Καβάλας, Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων,
Άγιος Λουκάς, 65404, Καβάλα
e-mail: dmadi@teikav.edu.gr

- 4 **Εμμανουήλ Δ., Γκόρτσος Κ., Καμούτση Π.**
Επεκτάσεις σχεδίου, πολεοδομική χωρτικότητα και βαθμός οικιστικού κορεσμού στην Αθήνα, 1984-2004
- 34 **Τοπάλογλου Λ., Πετράκος Γ.**
Αναζητώντας τις παραμέτρους ενός θεωρητικού υποδείγματος για την οικονομική γεωγραφία των συνόρων
- 56 **Καλλιώρας Δ., Τοπάλογλου Λ., Βενιέρης Σ.**
Ανιχνεύοντας τους προσδιοριστικούς παράγοντες της οικονομικής διασυνοριακής αλληλεπίδρασης στην Ευρωπαϊκή Ένωση
- 82 **Νικολαΐδης Μ.Ν., Χριστοπούλου Ο., Καρασάββουλου Α.Γ., Μανδύλας Α., Μαδυτινός Δ.**
Εκτίμηση της αποτελεσματικότητας του συστήματος αξιολόγησης των επενδύσεων στην Ελλάδα: Η περίπτωση των αναπτυξιακών κινήτρων στην Περιφέρεια της Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης
- 112 **Καίσαρη Β.**
Η τέλεση του χώρου μέσω της θεατρικότητας και του παιχνιδιού: Διαβατήριο στην ταυτότητα και την ετερότητα

ΘΕΜΑΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

- 130 **Τσέκερης Θ., Τσούμα Α.**
Περιβαλλοντικές και ενεργειακές επιπτώσεις των μεταφορών: Διεθνής και εγχώρια εμπειρία και πολιτικές διαχείρισης

ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ

- 144 **Πετράκος Γ., Τοπάλογλου Λ.**
Λόης Λαμπριανίδης (Επιμέλεια) (2008) *The Moving Frontier: The Changing Geography of Production in Labour-Intensive Industries*

ΑΠΟΨΕΙΣ

- 160 Συνέντευξη με τον **Greg Ashworth**